

Өмірзақова Асел Махамбетқызының 6D010200– Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін ұсынылған «Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың педагогикалық шарттары» тақырыбындағы диссертацияға

АНДАТПА

Жұмыстың жалпы сипаттамасы. Диссертациялық зерттеу болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың педагогикалық шарттарын айқындауға арналған.

Диссертациялық зерттеудің өзектілігі. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесі қазіргі кезеңде жаһандық өзгерістерге бейімделу және әлемдік білім кеңістігіне интеграциялану процесінде түбегейлі жаңартылып келеді. Бұл жағдай білім беру мазмұны мен ұйымдастырылу формаларына жаңа талаптар қоюмен қатар, оның сапасын арттыру мен қолжетімділігін қамтамасыз етуді маңызды ұлттық басымдықтар қатарына шығарып отыр. Аталған мақсаттар «Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобасында нақтыланған және барлық білім беру деңгейлерінде жүйелі өзгерістерді талап етеді [1].

Ауылдық аймақтарда орналасқан шағын жинақты мектептер осы өзгерістер аясында ерекше назар аударуға тиісті білім беру ұйымдары болып табылады. Себебі олар әлеуметтік, географиялық және экономикалық жағынан қолайсыз жағдайда өмір сүретін балалардың білім алуға деген конституциялық құқығын қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады. Алайда бұл мектептерде жинақталған проблемалар ауқымы кең және құрылымы жағынан күрделі сипатта.

ҚР Президент Қ.К.Тоқаевтың 2025 жылғы 8 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында шағын ауылдардағы білім беру мәселесіне ерекше көңіл бөлді. Мемлекет басшысы шағын жинақты мектептердегі білім сапасының қала мен ауыл арасындағы теңсіздікті күшейтіп отырғанын атап өтіп, оны шешудің жолдарын ұсынды. Атап айтқанда, цифрлық контентті дамыту, онлайн курстарды енгізу, аралас оқыту жүйесін қолдану, сондай-ақ ауыл мектептерін «Qazaq Digital Mektebi» сияқты жаңа платформаларға қосу қажеттігі көрсетілді. Бұл қадам ауылдық шағын жинақты мектептердегі оқушылардың білімге тең қолжетімділігін қамтамасыз етіп, ауыл мен қала арасындағы білім алшақтығын қысқартуға бағытталған маңызды мемлекеттік бастама болып табылады [2].

Шағын жинақты мектептерде оқушылар санының аздығы, бір сыныпта бірнеше жас деңгейіндегі оқушылардың қатар білім алуы, педагогикалық кадрлардың тапшылығы және материалдық-техникалық базаның жеткіліксіздігі сияқты мәселелер жиі байқалады. Мұндай ерекшеліктер оқу-тәрбие процесін дәстүрлі үлгіде ұйымдастырудың тиімсіздігін көрсетіп отыр. Бұған қоса, мұғалімдердің көп салалы жұмыс жүктемесі, оқыту мазмұны бейімдеудегі қиындықтар, оқу құралдарының жетіспеушілігі және сапалы әдістемелік қолдаудың болмауы сияқты факторлар оқу процесінің сапасын төмендетуге әсер етуде.

ШЖМ қызметінің тағы бір өзекті мәселесі - олардың білім беру кеңістігінде балама мүмкіндіктерінің болмауы. Қашық ауылдық округтерде қосымша білім беру ұйымдарының мүлдем болмауы немесе әлеуметтік инфрақұрылымының шектеулігі оқушылардың жеке қабілеттерін дамытуға, кәсіби бағдар алуына, әлеуметтік және мәдени ортада еркін бейімделуіне мүмкіндік бермейді. Бұл жағдай ауыл оқушыларының интеллектуалдық және тұлғалық дамуына кедергі келтіретін шектеулі орта қалптастырады.

Сонымен қатар, шағын жинақты мектептерде қалыптасқан педагогикалық тәжірибе көбіне толық жинақты ірі мектептердің дидактикалық моделіне негізделеді. Мұндай стереотиптік тәсілдер көп жас ерекшеліктегі шағын сыныптарда оқыту жағдайында өз тиімділігін жоғалтады. Бұл оқыту мазмұны мен әдістемесін бейімдеуге бағытталған

педагогикалық шешімдердің жеткіліксіздігін және әдістемелік тұрғыдан қолдаудың әлсіздігін аңғартады. Қалыптасқан жағдай мұғалім мен оқушы арасындағы өзара әрекеттің табиғатын өзгертуді талап еткенмен, қолданыстағы әдіснамалық ұстанымдар мұндай өзгерістерге бейімделмей келеді.

Шағын жинақты мектептер (ШЖМ) Қазақстанның ауылдық аймақтарындағы білім беру жүйесінің маңызды бөлігін құрайды, әрі олардың басым көпшілігі бастауыш сыныптарға арналған ұйымдар болып табылады. ШЖМ-ң өзіндік ерекшеліктері – оқушылар санының аздығы, бір сыныпта бірнеше жас деңгейіндегі балалардың білім алуы және оқыту-тәрбиелеу процесінің ерекше ұйымдастырылуын талап етуінде. Соған орай, осы бағытта педагогикалық білім беру жүйесінде мұғалімдердің оқыту процесін тиімді ұйымдастыру, көп деңгейлі сыныптармен жұмыс жасау әдістерін меңгеру және ауылдық мектептің әлеуметтік-мәдени ортасына бейімделу қабілеттерін дамытуға баса назар аудару қажеттігі заңды құбылыс. Осындай ерекшеліктердің айқын көрініс беруі, бүгінгі күндегі ШЖМ үшін кәсіби мамандарды даярлау өзекті мәселеге айналып отыр.

Зерттеу мәселесінің ғылыми тұрғыда зерделену деңгейі. Шағын жинақты мектеп жағдайында педагог кадрларды даярлау мәселесі отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеулерінде әртүрлі бағытта қарастырылған. Ғылыми еңбектерде шағын жинақты мектептің ұйымдастырушылық ерекшеліктері, біріктірілген сыныптарда оқыту әдістемесі, ауыл мектебінің білім беру ортасы, болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлығы мәселелері зерттелген.

Зерттеліп отырған мәселе алыс және жақын шетел ғалымдарының R. Kvalsund [3], H. Bjørnsrud [4], S. Nilsen [5], K. Solstad [6,7], A. Little, A. Raggl [8], R. Smit, E.K. Nyru-Beihammer [9], M. Fargas-Malet, C. Bagley [10], O.H. Тюленева [11], H.B. Байгулова [12], E.A. Булгакова [13] және т.б. еңбектеріне арқау болды.

Сонымен қатар, зерттеуіміздің аясында бастауыш білім берудің дидактикалық және әдістемелік қырларын зерттеген Қазақтан ғалымдар Қ. Аймағамбетова [14], А. С. Амирова [15], Ә. Е. Жұмабаева [16], З. Ш. Айдарова [17], К. Жеделов [18], Н. Б. Рахметова [19], Қ. А. Сарбасова [20], Е. Ауелбеков [21], Э. Уайдуллақызы [22] және басқалардың еңбектерін негізге алдық.

Соңғы зерттеулерге сүйенсек, бастауыш білім беру саласында болашақ мұғалімдердің кәсіби және арнайы құзыреттіліктерін қалыптастыру, оқушылардың оқу әрекетін тиімді ұйымдастыру мәселесін Г. С. Аяпбергенова [23], Р.К. Измаганбетова [24], Л.М. Искакова [25], Ж.Е. Жумаш [26], Ж.Ш. Жияшева [27], М.С. Нұрке [28], Г.К. Кыдырбаева [29], А.Б. Альсейтова [30], Р.С. Исмагулова [31], Ж.С. Айлауова [32] сияқты ғалымдар зерттеген.

Болашақ бастауыш мектеп мұғалімдерін кәсіби даярлау мәселесін зерттеген ғалымдардың ішінде Г.Б. Ахатаева [33], М.З. Джанбубекова [34], Г.Т. Абдуллина [35], Д.Ж. Кішібаева [36], М.Ж. Сұлтанбек [37], М.Н. Оспанбекова [38], А.М. Үсенова [39], А. Сыздықбаева [40], А. Жунусбекова [41], Ұ. Ж. Қонақбаева [42], А.Н. Умирбекова [43], Н.Т. Сартаева [44], Т.О. Каратаева [45], Н.С. Кожамкулова [46] Б.М. Баймуханбетов [47], А.Д. Ансабаева [48] және т.б. еңбектерін атап өтуге болады.

Қазақстандағы шағын жинақты мектептерде оқыту процесін ұйымдастыру ерекшеліктері көптеген мәселелерді туындатып, олар әртүрлі деңгейде шешіліп келеді. Бұл мәселенің күрделілігіне орай шағын жинақты мектептерді жабу туралы тұжырымдар қарастырылған. Осыған орай, шағын жинақты мектептерде оқыту процесін ұйымдастырудағы негізгі проблемаларды сипаттауға болады. Әдістемелік нұсқаулықтардың жеткіліксіздігі мен шағын жинақты әртүрлі жастағы біріктірілген сыныптарға арналған арнайы педагогикалық әдістемелердің жоқтығын атап өту қажет. Бұл оқу процесінің тиімділігін төмендетеді. Екіншіден, ауылдық жерлерге білікті мамандардың жұмысқа баруға құлшынысының төмендігі салдарынан кейбір пәндерді өз саласы бойынша мамандандырылмаған мұғалімдердің оқыту

байқалады. Мұндай жағдай оқушылардың оқу үлгерімінің төмендеуіне алып келеді. Сонымен қатар, материалдық - техникалық базаның әлсіздігі, шеберханалар, зертханалар, кітапханалардың болмауы және мектептердің интернет желісіне қосылу мүмкіндігінің шектеулігі - шағын жинақты мектептердегі білім беру сапасына теріс әсер етеді. Аталған мәселелерді шешу үшін жан-жақты әдістемелік, кадрлардың және материалдық қолдау шараларын қарастыру қажет етеді.

Қазақстан Республикасында шағын жинақты мектептерде оқыту ерекшеліктерін зерттеу біраз ғылыми еңбектерге арқау болды. Мәселен: Г.К. Шугаеваның «Қазақстандағы ауылдық шағын жинақты мектептердің дамуы» (1930-1960 жж) атты диссертациялық жұмысында 1930-1960 жылдар аралығындағы Қазақстандағы шағын жинақты мектептердің дамуы мен қалыптасуының тарихи кезеңдері сипатталған. Зерттеу жұмысында болашақ педагогтерді ауылдық жерлердегі шағын жинақты мектептердегі жұмысқа даярлауды қалыптастырудың ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттарының кешені ұсынылған [49]. Сонымен бірге, шағын жинақты мектепті зерттеген отандық ғалымдар Г.У.Уразамбетова [50], Р.Б.Ахмедова [51], Г.С.Беркенова [52] диссертациялары да зерттеу жұмысымызға негіз болды.

Шағын жинақты мектептер жағдайында педагог кадрларды даярлау мәселелер З.Адилгазиновтың [53] ғылыми зерттеулерінде негізделген. Бірнеше сыныппен бір уақытта жүргізілетін оқыту үдерісінің өзіндік қырлары, жеке пәндерді оқыту мазмұнын іріктеу, сондай-ақ бір пәндік және бір тақырыптық сабақтарды ұйымдастырудың тиімді тәсілдері М.Сайпин [54] мен Ә.Е.Жұмабекованың [55] еңбектерінде зерделенген.

Бұл зерттеулерде жас мамандардың оны тәжірибеде қолдануда қиындықтарға кезітетіндігі аталды. Осыған байланысты мұғалімнің кәсіби шеберлігін қалыптастыру үдерісінің жоғары жауапкершілікті талап ететіні және бұл мәселелерді маман даярлау жүйесінде, оқу мазмұны пен педагогикалық іс-тәжірибе барысында кешенді түрде меңгерту қажеттігі айқындалады.

Біздің зерттеу жұмысымызда Ж.Қ.Астамбаева мен Г.И.Уәйісованың [56] еңбегін іргелі дереккөз ретінде пайдаландық. Аталған еңбекте бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби дамуына бағытталған тұжырымды пікірлер сипатталған. Дегенмен де соңғы жылдары Қазақстанда білім беру саласында жүргізілген бірқатар маңызды өзгерістер замануи қоғамның әлеуметтік-экономикалық және мәдени қажеттіліктеріне жауап беруді, білім сапасын арттыруды және оқыту процесін нәтижеге бағыттауды көздейді. Аталмыш мәселе шағын жинақты мектептер (ШЖМ) үшін де өте маңызды, өйткені олардың білім беру ерекшеліктері мен ресурстық шектеулеріне қарамастан, оқушылардың сапалы білім алуын қамтамасыз ету басты міндет болып табылады.

Замануи білім беру аясында педагогтерді кәсіби даярлау мәселесі Ж.Стамбекова [57], А.Б.Даникеева [58], Н.С.Кожамкулова [59], Р.О.Кенжетаева [60], Г.С.Каримова [61], Д.Т.Белесова [62] және басқалардың ғылыми зерттеулерінде қаралды. Алайда аталған PhD деңгейіндегі зерттеулерде болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлау олардың кәсіби даярлығының тұтас педагогикалық жүйесі ретінде (кұрылымы, мазмұны, модельдері, педагогикалық шарттары мен іске асыру тетіктерінің бірлігінде) арнайы зерттеу нысаны ретінде жеткілікті деңгейде қарастырылмаған.

Сонымен қатар, жүргізілген ғылыми зерттеулерді талдау болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектеп жағдайындағы оқу-әдістемелік жұмысқа даярлау мәселесінің құрылымы, мазмұны, модельдері, педагогикалық шарттары мен кәсіби даярлықты жүзеге асыру тетіктерінің өзара байланысын қамтитын тұтас педагогикалық жүйе ретінде толық ғылыми-теориялық негізделмегенін көрсетеді.

Зерттеудің өзектілігі, біріншіден, әлеуметтік-педагогикалық деңгейде шағын жинақты мектеп жағдайында кәсіби қызметті тиімді ұйымдастыра алатын, біріктірілген сыныптарда оқыту технологияларын меңгерген және оқу-әдістемелік жұмысты икемді жоспарлай білетін

болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау қажеттілігімен айқындалады. Екіншіден, ғылыми-теориялық деңгейде болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың теориялық-әдіснамалық негіздерін, құрылымын, мазмұнын және педагогикалық шарттарын нақтылау қажеттілігімен сипатталады. Сонымен қатар, шағын жинақты мектеп жағдайында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін оқу-әдістемелік жұмысқа даярлау мәселесі құрылымдық-мазмұндық ұйымдастырылуы, педагогикалық шарттары мен оны іске асыру тетіктері тұрғысынан жеткілікті деңгейде зерттелмеген.

Зерттеу барысында келесі ғылыми-педагогикалық қайшылықтар анықталды:

– шағын жинақты мектеп жағдайында кәсіби қызметке бейімделген мұғалімге деген қоғам сұранысы мен болашақ мұғалімдердің оқу-әдістемелік даярлығы деңгейінің жеткіліксіздігі арасындағы;

– біріктірілген сыныптарда оқытуды ұйымдастыру қажеттілігі мен болашақ мұғалімдердің осы бағыттағы практикалық-әдістемелік даярлығының жеткіліксіздігі арасындағы;

– болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың ғылыми-теориялық негіздерін жетілдіру қажеттілігі мен осы даярлықтың құрылымдық-мазмұндық моделі мен педагогикалық шарттарының жеткілікті әзірленбеуі арасындағы;

– жоғары оқу орындарында болашақ мұғалімдерді даярлау процесіне практикаға бағытталған әдістемелік жүйені енгізу қажеттілігі мен оны жүзеге асырудың тиімді механизмдерінің жеткіліксіздігі арасындағы қайшылықтар. Аталған қарама-қайшылықтарды шешу болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлау мәселесін теориялық тұрғыдан негіздеуді және оны тәжірибелік-эксперименттік тұрғыда тексеруді қажет етті. Бұл өз кезегінде диссертациялық зерттеудің ғылыми мәселесін айқындап, зерттеу тақырыбын: «**Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлау**» деп таңдауға негіз болды.

Зерттеу нысаны: болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлау үдерісі

Зерттеу пәні: болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың педагогикалық шарттары.

Зерттеудің мақсаты: болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептегі оқу-әдістемелік жұмысқа даярлаудың педагогикалық шарттары мен құрылымдық моделін теориялық негіздеу және тәжірибелік-эксперименттік сынақтан өткізу.

Зерттеудің ғылыми болжамы: *егер* болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың педагогикалық шарттары мен құрылымдық моделі теориялық тұрғыдан негізделсе, өңделсе және жүзеге асырылса *онда* бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсібилігін арттырады, *өйткені* шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына қажетті кәсіби даярлықты қамтамасыз етеді.

Зерттеу міндеттері:

1. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлау процесінің теориялық-әдіснамалық негіздері және «шағын жинақты мектеп», «оқу-әдістемелік» «шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлық» ұғымдарының мәнін анықтау.

2. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің даярлығын шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлау компоненттері, өлшемдері, көрсеткіштері және деңгейлерін айқындау;

3. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың педагогикалық шарттарын құру;

4. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың құрылымдық моделін әзірлеу;

5. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлауда өңделген педагогикалық шарттары мен құрылымдық моделінің тиімділігін тәжірибелік-эксперименттік жолмен тексеру.

Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негізі:

– шағын жинақты мектеп жағдайында білім беруді ұйымдастыру және ауылдық мектептердің ерекшеліктерін зерттеу мәселелері (Г.Ф. Суворова, М.Н. Певзнер, С.Ж. Пралиев, А.Е. Әбілқасымова, Ұ.Б. Абдильдина, К.Б. Жексенбаева);

– педагогтердің кәсіби даярлығы мен кәсіби қалыптасу теориялары (В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов, А.К. Маркова, Л.М. Митина, Н.В. Кузьмина, Э.Ф. Зеер, А.К. Мынбаева, Г.К. Ахметова);

– болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау тұжырымдамалары (Н.Ф. Виноградова, Л.Е. Журова, М.А. Бантова, Г.В. Бельтюкова, Л.Г. Петерсон, Н.Б. Истомина, С. Жүзеев, М. Жайлаова, Г.Ы. Утюпова);

– оқу-әдістемелік жұмысты ұйымдастыру, білім мазмұнын жобалау және педагогикалық үдерісті әдістемелік қамтамасыз ету мәселелері (Ю.К. Бабанский, М.Н. Скаткин, В.В. Краевский, И.Я. Лернер, М.А. Данилов, Т.А. Ильина, Н.Д. Хмель, Ш.Т. Таубаева);

– педагогтердің кәсіби-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері бойынша зерттеулер (И.А. Зимняя, А.В. Хуторской, В.И. Байденко, Ю.Г. Татур, В.Д. Шадриков, Дж. Равен, Б.А. Тұрғынбаева, С.А. Нұржанова);

– жүйелілік-мазмұндық тұғыр (В.Г. Афанасьев, И.В. Блауберг, Э.Г. Юдин, В.Н. Садовский) болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлауды өзара байланысқан құрылымдық компоненттердің біртұтас жүйесі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді;

– тұлғалық-бағдарлы тұғыр (И.С. Якиманская, В.В. Сериков, Е.В. Бондаревская) болашақ мұғалімдердің жеке ерекшеліктерін, кәсіби қажеттіліктерін және тұлғалық даму траекторияларын ескеруге негізделеді;

– іс-әрекеттік тұғыр (Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн, П.Я. Гальперин) болашақ мұғалімдердің шағын жинақты мектеп жағдайындағы кәсіби әрекеттерді тәжірибе арқылы меңгеруін және оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыру біліктерін қалыптастыруды қамтамасыз етеді;

– интегративті тұғыр (Ю.К. Бабанский, В.С. Безрукова, Н.К. Чапаев, А.Я. Данилюк) болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау барысында психологиялық-педагогикалық, әдістемелік және практикалық даярлықтың өзара байланысын қамтамасыз етеді.

Зерттеудің көздері: білім беру саласындағы Қазақстан Республикасының ресми нормативтік-құқықтық құжаттары мен мемлекеттік бағдарламалары; зерттеу мәселесінің мәні мен мазмұнын ашатын отандық және алыс-жақын шетел ғалымдарының философиялық, психологиялық-педагогикалық еңбектері; философиялық, психологиялық-педагогикалық және энциклопедиялық сөздіктер мен анықтамалықтар; халықаралық және республикалық ғылыми-практикалық конференциялар материалдары; зерттеу мәселесіне қатысты оқу және оқу-әдістемелік әдебиеттер, сондай-ақ автордың педагогикалық және зерттеушілік тәжірибес

Зерттеу әдістері:

- зерттеу мәселесіне қатысты ғылыми-педагогикалық әдебиеттер мен әдістемелік дереккөздерді талдау және жүйелеу; білім беру стандарттарын, оқу бағдарламаларын, нормативтік құжаттарды және озық педагогикалық тәжірибелерді зерделеу; салыстыру, жалпылау және модельдеу.

- эмпирикалық әдістер – мақсатты педагогикалық бақылау жүргізу, сұхбат алу және педагогикалық экспериментті ұйымдастыру, диагностикалық құралдар мен әдістемелерді

пайдалану. Т.И.Ильинаның «ЖОО студенттерінің оқу мотивациясын зерттеу әдістемесі», Е.М.Павлютенковтың «Мамандық таңдаудағы негізгі уәждерді анықтау әдістемесі», А.В.Карповтың «Жеке тұлғаның рефлексия деңгейін анықтау әдістемесі»;

- математикалық-статистикалық әдістер: зерттеу нәтижелері SPSS бағдарламасы арқылы өңделді. Математикалық-статистикалық талдау барысында сипаттамалық статистика (орташа мәндер, пайыздық көрсеткіштер), Стьюденттің t-критерийі және дисперсиялық талдау (ANOVA) қолданылды.

Зерттеу базасы: Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті КеАҚ.

Зерттеу жұмысының кезеңдері. Диссертациялық жұмыс өзара байланысты бірнеше кезеңде орындалды:

Зерттеудің бірінші кезеңінде (2018-2019жж.) тақырыптың өзектілігі мен ғылыми жаңалығы негізделді. Осы мақсатта педагогикалық әдебиеттер, соның ішінде отандық және шетелдік диссертациялар жан-жақты талданды. Шағын жинақты мектептердің ерекшеліктері, сондай-ақ бастауыш білім беруде оқу-әдістемелік үдерсті мазмұндау мен ұйымдастырудың заманауи тәсілдері анықталды. Зерттеудің нысаны, пәні, мақсаты мен міндеттері тұжырымдалып, бастапқы ғылыми болжам қалыптастырылды. Талдау жұмысы ағымдағы заңнамалық-нормативтік базаны (ҚР «Білім туралы» және «Педагог мәртебесі туралы» заңдары, МЖМБСТ, білім беру бағдарламалары) қамтыды. Кезіңнің қорытынды нәтижесі ретінде жүйелілік, тұлға-бағдарлы, құзыреттілік және интегративтілік сияқты негізгі ғылыми тәсілдер айқындалып, зерттеудің әдіснамалық аппараты әзірленді.

Зерттеудің екінші кезеңінде (2019 -2020 жж.) тәжірибелік- эксперименттік жұмыс жүргізілді. Бұл кезеңдегі негізгі міндет ретінде болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің шағын жинақты мектепте тиімді қызмет атқаруға даярлығын бағалау және оның ағымдағы деңгейін анықтау қойылды. Осыған байланысты диагностикалық зерттеулер ұйымдастырылып, маңызды эмперикалық деректер жиналды.

Айқындаушы эксперимент жүргізіліп, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің шағын жинақты мектеп жағдайында жұмыс істеуге даярлық деңгейі анықталды. Тәжірибелік жұмыс барысында студенттердің кәсіби дайындығын, әдістемелік құзыреттілігін және ұйымдастырушылық қабілеттерін бағалауға арналған диагностикалық тапсырмалар, сауалнамалар мен бақылау құралдары қолданылды. Шағын жинақты мектеп жағдайына бейімделген педагогикалық шарттар әзірленіп, олардың тиімділігі мен ғылыми негізділігі анықталды. Осы кезеңде «Шағын жинақты бастауыш мектепте оқытудың теориясы мен әдістемесі» атты элективті курс дайындалып, жүзеге асырылды.

Үшінші кезеңде (2020 -2025 жж.)

Ұсынылған құрылымдық модельді тексеру мақсатында қалыптастырушы және қорытынды эксперименттер жүргізілді. Эксперимент барысында студенттердің шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлығының өзгерісі бақыланып, салыстырмалы талдау жасалды. Жүргізілген тәжірибелік - эксперименттік жұмыс нәтижелері сандық және сапалық тұрғыдан өңделіп, интерпретацияланды. Нәтижесінде ұсынылған педагогикалық шарттары мен құрылымдық модельдің тиімділігі дәлелденді. Қорытынды кезеңде диссертациялық жұмыстың мәтіні дайындалып, кафедра және ғылыми семинарларда талқыланды, сарапшылардың пікірлері негізінде толықтырулар енгізіліп, рәсімделді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы мен теориялық маңыздылығы:

1. «Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлау» ұғымы нақтыланып, зерттелетін даярлықтың компоненттері, өлшемдері, көрсеткіштері мен деңгейлері айқындалды.

2. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың педагогикалық алғышарттары мен қазіргі жағдайы талданып, оны жетілдірудің ғылыми-әдістемелік негіздері анықталды.

3. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың мотивациялық, мазмұндық-құндылықтық және рефлексивтік компоненттерін қамтитын құрылымдық-мазмұндық моделі ғылыми негізделіп, әзірленді.

4. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлауға бағытталған педагогикалық шарттар, оқу-әдістемелік материалдар кешені және практикаға бағдарланған әдістемелік қамтамасыз ету жүйесі әзірленді.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына кәсіби даярлығын қамтамасыз ететін кешенді оқу-әдістемелік құралдар жүйесін жасаумен сипатталады.

Зерттеу аясында төмендегідей нәтижелерге қол жеткізілді:

- «Шағын жинақты бастауыш мектепте оқытудың теориясы мен әдістемесі» атты элективті курс әзірленіп, оқу процесіне енгізілді;

- «Шағын жинақты бастауыш мектепте білім беру мазмұны мен әдістемесі», «Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында шағын жинақты мектепте білім беру негіздері» атты оқу құралдары дайындалды, бұл еңбектерде шағын жинақты мектепте білім беру процесін ұйымдастыру ерекшеліктері көрсетілген;

- Оқытушылар мен студенттерге арналған «Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында шағын жинақты мектепте оқыту процесін ұйымдастырудың өзекті мәселелері» атты республикалық вебинар ұйымдастырылды;

- «Шағын жинақты мектептегі өндірістік - педагогикалық (дипломалды) практика» әдістемелік нұсқаулығы дайындалды (6В01303 –«Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі») білім беру бағдарламасы аясында);

Ұсынылған материалдар жоғары оқу орындарында болашақ педагог мамандарын даярлау барысында, сондай-ақ шағын жинақты мектепте жұмыс істейтін бастауыш сынып мұғалімдерінің біліктілігін арттыру жүйесінде қолдануға жарамды. Дайындалған материалдарды кешенді қолдану студенттердің кәсіби даярлығын арттыру және ауылдық ортада тиімді педагогикалық қызметті жүзеге асыруға мүмкіндік береді

Қорғауға ұсынылатын диссертациялық зерттеудің негізгі қағидалары

1. Шағын жинақты мектеп жағдайында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін оқу-әдістемелік жұмысқа даярлау мәселесінің теориялық-әдіснамалық негіздерін жүйелеу, «шағын жинақты мектеп», «оқу-әдістемелік жұмыс», «оқу-әдістемелік жұмысқа даярлық» ұғымдарының мазмұнын нақтылау зерттеудің ғылыми-әдістемелік негізін құрайды.

- Шағын жинақты мектеп – білім алушылар санының шектеулілігіне және біріктірілген сыныптарда оқытудың ұйымдастырылуына байланысты педагогикалық өзара әрекеттің ерекше білім беру ортасын қалыптастыратын, оқыту құрылымы икемді ұйымдастырылатын жалпы білім беру ұйымы.

- Оқу-әдістемелік жұмыс – біріктірілген сыныптар жағдайында оқу үдерісін жоспарлау, ұйымдастыру, басқару және нәтижесін бағалауды қамтамасыз ететін, білім мазмұнын дидактикалық бейімдеу мен тиімді оқыту әдістерін қолдануға негізделген тұтас педагогикалық жүйе.

- Болашақ мұғалімдерді оқу-әдістемелік жұмысқа даярлау – жоғары оқу орнындағы кәсіби даярлық үдерісінде жүзеге асатын, білім алушылардың шағын жинақты мектеп жағдайында оқу-тәрбие үдерісін жобалау, ұйымдастыру және педагогикалық нәтижелерді бағалау құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағытталған жүйелі кәсіби даярлық жүйесі.

2. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың тиімділігі ұйымдастырушылық-педагогикалық, оқу-әдістемелік, технологиялық және интеграциялық-дифференциациялық педагогикалық шарттарды жүйелі жүзеге асыру арқылы қамтамасыз етіледі. Аталған шарттар практикаға бағытталған оқыту, педагогикалық жағдаяттарды модельдеу, пәнаралық байланыс, әдістемелік сүйемелдеу және

педагогикалық практиканы кіріктіру негізінде болашақ мұғалімдердің кәсіби-әдістемелік даярлығын жетілдіруге мүмкіндік береді.

3. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделі мотивациялық-құндылықтық, когнитивтік-әдістемелік және әрекеттік-рефлексивтік компоненттердің өзара бірлігі негізінде қарастырылып, оларға сәйкес өлшемдер мен көрсеткіштер жүйесі арқылы сипатталады.

4. «Шағын жинақты бастауыш мектепте білім беру мазмұны мен әдістемесі», «Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында шағын жинақты мектепте білім беру негіздері» атты оқу құралдары, «Шағын жинақты мектепте оқыту теориясы мен технологиясы» элективті курсы, көпдеңгейлі күнтізбелік-тақырыптық жоспарлар мен әдістемелік ұсынымдар болашақ мұғалімдердің кәсіби-әдістемелік даярлығын жетілдіруге және шағын жинақты мектеп жағдайында оқу-тәрбие үдерісін

Зерттеу нәтижелері мен қорытындыларының сенімділігі мен негізділігі зерттеудің теориялық және әдіснамалық тұғырларының ғылыми негізділігімен; зерттеу жұмысының мақсат, міндеттері мен ғылыми болжамына сәйкес жүргізілуімен; ғылыми аппараттың ішкі логикалық бірізділігімен; педагогикалық зерттеудің теориялық және эмпирикалық әдістерінің кешенді қолданылуымен; тәжірибелік-эксперименттік жұмыстардың жүйелі ұйымдастырылуымен; алынған деректерге сапалық және сандық талдау жүргізілуімен; сондай-ақ болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің шағын жинақты мектептің оқу-әдістемелік жұмысына даярлығы деңгейлерінің оң динамикасының анықталуымен қамтамасыз етіледі.

Зерттеу нәтижелерін апробациялау және енгізу жүзеге асырылды. Зерттеу нәтижелері бойынша 12 ғылыми еңбек жарық көрді. Оның ішінде:

ҚР ҒЖБМ Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған ғылыми басылымдарда – 4 мақала:

- «Торайғыров университетінің хабаршысы. Педагогикалық сериясы» (2021, 2022);
- «Қазақстанның ғылымы мен өмірі» (2019, 2020).

Scopus/Web of Science халықаралық деректер базасына кіретін ғылыми журналдарда – 2 мақала:

- Scopus/Web of Science халықаралық деректер базасына кіретін ғылыми журналдарда – 2 мақала:

- International Journal of Evaluation and Research in Education (2025);
- International Journal of Information and Education Technology (2025).

Халықаралық ғылыми журналда – 1 мақала:

- Journal of Infrastructure, Policy and Development (2024).

Зерттеу нәтижелері бойынша 2 оқу құралы жарық көрді:

- «Шағын жинақты бастауыш мектепте білім беру мазмұны мен әдістемесі» (2021);

- «Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында шағын жинақты мектепте білім беру негіздері» (2021). Зерттеу нәтижелері жоғары оқу орындарының оқу үдерісіне, педагогикалық практика базаларына және болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау жүйесіне енгізілді. Сонымен қатар зерттеу аясында элективті курс, әдістемелік ұсынымдар, көпдеңгейлі күнтізбелік-тақырыптық жоспар үлгілері әзірленіп, тәжірибелік-эксперименттік жұмыстар барысында апробациядан өткізілді.

Диссертацияның құрылымы. Диссертациялық зерттеу жұмысы кіріспеден, 2 тараудан, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізіменен, қосымшалардан тұрады. Диссертацияның жалпы көлемі 203 беттен, 199 дерекөзден және 23 кесте мен 14 суреттен тұрады.